

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Halina
Frąckowiak-
Kleszowska

Rok XV: 2017

Nr 22 (519)

Data odczytu: 07.06.2017 r.

Data wydania: 07.06.2017 r.

=====

1067. spotkanie

Halina Frąckowiak-Kleszowska

Działalność Polskiej Partii Socjalistycznej w Grudziądzu w okresie międzywojennym (1920-1939)

Mam zaszczyt przedstawić Państwu moją książkę. Wydanie jej jest spełnieniem moich marzeń. Jeżeli ktoś z Państwa zada pytanie dlaczego teraz, a nie wcześniej, to odpowiedź w moim przypadku jest prosta. Emerytura jest takim okresem w życiu, kiedy mamy czas na realizację dążeń, na które wcześniej nie mieliśmy czasu.

W czasie studiów poznając w szerszym zakresie dzieje ludzkości, zafascynowana byłam różnymi wybitnymi jednostkami, mającymi wpływ na bieg wydarzeń. Jednak historia to nie jednostki, ale tworzona jest przez ogół społeczeństw. Jestem przekonana, że każdy historyk ma taki swój ulubiony okres, który stara się poznawać w szerszym zakresie. Dlaczego mój wybór dotyczy okresu międzywojennego? Te dwadzieścia lat dane naszemu narodowi po 123 latach niewoli było tak bardzo wyczekiwane. O wolności pisali poeci, pisarze, o nią walczone. Zawsze podziwiałam proces scalenia narodu i państwa, pomimo tak wielu trudności, widocznych chociażby na Pomorzu. Napływ ludności z innych regionów Polski spotykał się z krytyką mieszkańców i głoszeniem hasel dzielnicowości. Nie dotyczy to tylko początków odradzania się państwowości polskiej. Np. w Grudziądzu organizując gwiazdkę dla bezrobotnych Rada Miejska 14 XII 1929 r. uchwalila, że prawo do zasiłku mają tylko ci, którzy wprowadzili się do miasta przed 1 I 1920 r. Tym niemniej przez te dwadzieścia lat udowodniliśmy, że pomimo dzielących nas różnic jesteśmy jednym narodem. Pierwszym sprawdzianem była mobilizacja całego narodu w momencie zagrożenia utraty niepodległości w wyniku wojny z Rosją Sowiecką czy też „pokój Boży” zawarty za rządów Władysława Grabskiego. To tylko dwa, ale za to znamienne przykłady sukcesów naszych przodków. Oczywiście nie można pominąć problemów z jakimi borykano się, i które nie zostały rozwiązane, dotyczy to m.in. bezrobocia.

Lata 1920-1939 były dla Grudziądza okresem rozwoju zarówno gospodarczego, jak i kulturalnego rozwoju. Po II wojnie światowej nasze miasto już nie powróciło do roli jaką odgrywało przed jej wybuchem. Niestety sytuacja po transformacji ustrojowej tego nie zmieniła.

Moim zdaniem należy o naszym mieście mówić i pisać jak najwięcej oraz podejmować wszelkie praktyczne działania zmierzające do poprawy sytuacji. W najnowszej historiografii na szczególną uwagę zasługują dwie pozycje: „Historia Grudziądza 1920-1945” pod redakcją prof. dr hab. Ryszarda Sudzińskiego i prof. dr hab. Zofii Waszkiewicz „Grudziądz w latach 1920-1939”.

Dlaczego mój wybór padł na PPS, a nie inną partię polityczną? To prawda, partia ta nie odgrywała tak istotnej roli na Pomorzu, jak w Polsce centralnej czy też południowej. Polska Lewica nie odgrywa obecnie ważnej roli na naszej scenie politycznej, ale przez dziesiątki lat miała wpływ na nasze życie. Nie można odciąć się od historii, ani o niej zapomnieć. Fakty pozostają faktami i zawsze są prawdziwe, tylko ich interpretacja jest różna. Dla mnie PPS to niepodległościowy socjalizm. Zwracam szczególną uwagę na charakter niepodległościowy tej partii, która przez cały okres międzywojenny odcinała się od ideologii komunistycznej. Historia PPS była fałszowana i zniekształcana, co było niezwykle użyteczne dla władz PRL. Zaintrygowała mnie postać Kazimierza Rusinka, przejściowo związanego z Grudziądzem. Przed wojną był wybitnym działaczem PPS, członkiem RN PPS, wybranym na XXIV Kongresie w 1937 r., twórcą oddziałów robotniczych we wrześniu 1939 r. Po wojnie stał się komunistycznym dygnitarzem i działaczem kombatanckim. Po wojnie członek PZPR, minister pracy i opieki społecznej oraz minister kultury i sztuki. To ten sam polityk, który w 1934 r. sprzeciwiał się utworzeniu wspólnego frontu z komunistami. Co jest godne uwagi, to fakt, że właśnie grudziądzka PPS miała największe wpływy na Pomorzu, czego dowodem było przeniesienie Okręgowego Komitetu Robotniczego z Torunia do Grudziądza w 1927 r.

Tyle słowem wstępu, a teraz trochę informacji o książce. Składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, aneksów, wykazu tabel, przypisów oraz wykazu źródeł i literatury. Liczy 162 strony. Jest ona próbą przedstawienia działalności Polskiej Partii Socjalistycznej w Grudziądzu w latach dwudziestolecia międzywojennego. Zakres terytorialny w zasadzie ogranicza się do Grudziądza. Przy omawianiu niektórych problemów zachodziła konieczność rozszerzenia zasięgu do obszaru całego województwa pomorskiego.

Konstrukcja pracy oparta została na układzie chronologicznym. Podział na poszczególne okresy czasu nie odbiega od powszechnie przyjętego podziału historii Polski okresu międzywojennego. Podzielona została na cztery rozdziały.

Rozdział pierwszy obejmuje okres od 1920 do 1923 r. Przedstawiłam w nim układ sił politycznych na Pomorzu, jaki ukształtował się po odzyskaniu niepodległości. Omówiłam początki działalności PPS na Pomorzu, strukturę organizacyjną i zasady funkcjonowania partii.

W rozdziale drugim obejmującym lata 1924-1928 opisałam stosunek PPS do przewrotu majowego i stanowisko wobec rządów sanacji.

Rozdział trzeci przedstawia działalność partii w latach wielkiego kryzysu gospodarczego, zmierzającą do zmniejszenia bezrobocia i poprawy warunków bytowych proletariatu grudziądzkiego. Uwzględniłam również działalność PPS- Lewicy oraz PPS dawnej Frakcji Rewolucyjnej.

Rozdział czwarty to ukazanie walki PPS o realizację hasel Frontu Ludowego. Dużo miejsca poświęciłam stanowisku PPS wobec komunistów, oraz poruszyłam kwestię stosunku partii do powstania Obozu Zjednoczenia Narodowego.

Dążeniem moim było przedstawienie w każdym rozdziale działalności PPS na tle innych organizacji politycznych oraz najważniejszych wydarzeń mających miejsce w omawianym okresie, które wywarły bezpośredni wpływ na posunięcia tej partii. Jako, że przez cały okres międzywojenny PPS współpracowała z klasowymi związkami zawodowymi na płaszczyźnie zawodowej, przedstawiłam główne kierunki ich działania w Grudziądzu.

Uzupełnieniem są aneksy obrazujące PPS w Grudziądzu w wyborach do Sejmu w latach 1920-1938, do Rady Miejskiej w latach 1920-1938, Członków zarządu OKR PPS w Toruniu i Grudziądzu w latach 1920-1938, Członków komitetu PPS w Grudziądzu w latach 1924-1939 i stan organizacyjno – agitacyjny pomorskiego OKR w latach 1926-1934.

Podstawę źródłową stanowią archiwalia. Najwięcej informacji zawierały tygodniowe i miesięczne sprawozdania sytuacyjne, dotyczące ruchu politycznego, zawodowego, społecznego, „wywrotowego” i komunistycznego. Sporządzane one były przez Wydział Bezpieczeństwa Publicznego, a następnie Wydział Społeczno-Polityczny przy Urzędzie Wojewódzkim Pomorskim. Sprawozdania te opracowywano na podstawie raportów starostów i policji z terenu całego województwa. Ponadto znaczną część informacji dostarczyły sprawozdania Starosty Grodzkiego w Grudziądzu.

Niezbędne przy przedstawieniu wyników wyborów do ciał ustawodawczych i samorządowych okazały się źródła drukowane, zawierające materiał statystyczny. Mowa tu o publikacji „Grudziądz w cyfrach Wczoraj! Dzisiaj! Jutro?... Z okazji 15-lecia Zarządu Polskiego miasta Grudziądza czy też „Materiały o sytuacji mieszkaniowej bezrobotnych Grudziądza. Sprawa tzw. Madery z lat 1931-1935”.

Korzystałam również z prasy, chociaż grudziądzka PPS nie posiadała własnego organu prasowego, wychodzącego przez cały okres międzywojenny. Dopiero w styczniu 1928 r. ukazał się w Grudziądzu pierwszy numer „Pochodni”. Jednakże kłopoty finansowe, z jakimi borykano się od początku przyczyniły się do jej zamknięcia w 1931 r. Co prawda od 1937 r. zaczęła wychodzić w Grudziądzu mutacja poznańsko – pomorska „Robotnika”, ale bardzo mało uwagi poświęcała miejscowej PPS.

Pomocne przy pisaniu książki okazały się publikacje: prof. Romana Wapińskiego „Ruch robotniczy na Pomorzu w latach 1920-1939” i prof. Donalda Steyera „Organizacje robotnicze na terenie województwa pomorskiego w latach 1920-1939”.

Z ważniejszych prac dotyczących działalności PPS w skali całego kraju, z których korzystałam wymienię dr Aleksandry Tymienieckiej „Polityka Polskiej Partii Socjalistycznej w latach 1924-1928” i prof. dr hab. Janusza Zarnowskiego „Polska Partia Socjalistyczna w latach 1935-1939”. Prace te okazały się pomocne w prześledzeniu

ogólnych przemian zachodzących w partii, a często nieuchwytnych w działalności jednej miejscowej PPS. Jak dotychczas nie ukazała się żadna publikacja, która byłaby w całości poświęcona działalności PPS na Pomorzu w dwudziestoleciu międzywojennym.

Początki PPS w województwie pomorskim sięgają 1919 r. Organizacją zajął się Komitet Wykonawczy województwa poznańskiego i pomorskiego. Pierwszy sekretariat PPS dla ziem pomorskich utworzony został w 1 IV 1920 r. w Toruniu. Samodzielny okręg pomorski utworzony został w grudniu 1920 r. Działalność organizacyjna partii opierała się w zasadzie na więzi terytorialnej. Członkowie partii w danej miejscowości stanowili organizację miejscową, której działalnością kierował miejscowy komitet partyjny. One tworzyły w ramach powiatu organizację powiatową. Władzą zwierzchnią była konferencja powiatowa lub Walny Zjazd Powiatowy. Na wyższym szczeblu znajdował się Okręgowy Komitet Robotniczy, który kierował działalnością polityczną i organizacyjną organizacji okręgowej. Do najważniejszych władz partii należały: Kongres, Rada Naczelna, Centralny Komitet Wykonawczy, Centralna Komisja Rewizyjna, Centralny Sąd Partyjny. Kontakty między kierowniczymi organami partii, a organizacjami terenowymi rozwijały się w różnych formach, m.in. poprzez wiece i zgromadzenia publiczne z udziałem czołowych działaczy socjalistycznych.

Wiec założycielski PPS w Grudziądzu odbył się 6 IV 1924 r. z udziałem 400 osób. Przewodniczącym pierwszego komitetu PPS w naszym mieście został Jarmundowicz. Początkowo nowych członków werbowano poprzez partię, co nie przynosiło większych efektów. Zmiana taktyki pozyskiwania przez związki zawodowe przyczyniła się do wzrostu wpływów PPS. Przez cały okres międzywojenny partia współpracowała z klasowymi związkami zawodowymi.

Charakteryzując działalność PPS w Grudziądzu w dwudziestoleciu międzywojennym starałam się przedstawić fakty w sposób jak najbardziej obiektywny. Zdaję sobie sprawę, że nie wyczerpałam całokształtu zagadnień związanych z tą tematyką. Niepełna podstawa źródłowa nie pozwoliła na omówienie problemów organizacyjnych, chociażby liczby zrzeszonych członków. To samo dotyczy poszczególnych oddziałów klasowych związków zawodowych. Dopiero pełne przedstawienie zagadnień związanych z wszystkimi organizacjami politycznymi i zawodowymi działającymi w naszym mieście pozwoli na dokładniejsze ukazanie PPS i pozycji jaką zajmowała w mieście.

Nieliczne zdjęcia pochodzą ze zbiorów Biblioteki im. W. Kulerskiego w Grudziądzu, Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu, prywatnych Danuty Piechockiej oraz dzięki uprzejmości strony Graudenz.pl.

Składam serdeczne podziękowania Kołu Miłośników Dziejów Grudziądza, za możliwość wydania książki. Panu Januszowi Hinzowi za okazaną pomoc i mojej siostrze Bożenie Geddert za wszystkie uwagi dotyczące książki.

Na koniec chciałabym podziękować Panu prof. dr hab. Aleksandrowi Lasiukowi z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy za recenzję książki. Moją książkę kieruję do wszystkich czytelników interesujących się historią naszego miasta.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.